

«Il luf ei buca in vegetari»

Biebein 100 persunas ein separticipadas alla discussiun davart la lescha da catscha a Glion

DA HANS HUONDER/FMR

■ Ils adversaris dalla revisiun dalla lescha da catscha federala ein vegni sut las rodas il gliendisdis sera a Glion. Lur arguments han buca perschadiu e stattan en negina relaziun culs avantatgs che la lescha ha.

En vesta alla votaziun ils 27 da settember 2020 organisescha l'Uniu purila grischuna arranschamenti d'informazion e discussiun egl entir Grischun. In da quels ha giu liug il gliendisdis a Glion. Sis exponents dalla politica, dall'agricultura, la catscha mo era dil Cantun e dallas organizaziuns digl ambient ein s'exprimi avon che la discussiun vegni avarta. En lezza ei la malaveglia dils purs pertuccont il luf daventada veseivla. La mesira seigi pleina – sin quella moda seigien ins buca promts da cuntinuar, ei stau in da plirs votums. Els referats cuorts

La runda da discussiun culs exponents d'uffecis ed organizaziuns.

FOTO HANS HUONDER

avon la discussiun al podi ein il cau digl Uffeci da catscha e pesca dil Grischun, *Adrian Arquint*, ed il cusseglier dils stans *Stefan Engler* s'exprimi, dilucidond dils motivs che han menau alla revisiun

dalla lescha da catscha federala, respectivamein la situaziun actuala cul luf. «En Surselva havein nus ussa definitivamein memia biars lufs», constatescha Arquint en quei connex e puntuescha: «Il luf

ei buca in vegetari.» Per Engler ei la lescha che vegn alla votaziun la suletta soluziun pusseivla per dar il damogn alla situaziun.

➤ PAGINA 3

L'istorgia dals lufs en Svizra ed en il Grischun

■ (rtr/fmr) La fin settember decida la Svizra davart la revisiun da la lescha da chatscha. En il center da quella lescha stat però surtut in punct en discussiun: Sch'i duai esser puissaivel da sajettar lufs gia avant ch'els han fatg donns. Discussiuns chaschunan ils lufs dentant gia dadity. Ina pitschna survista. Il mitos dal nausch luf è naschiògia en il temp medieval: Ils purs avevan be pauc muvel ed avevan da cumbatter per survivver. Sch'in luf stgarpava lura anc in animal, era quai ina catastrofa per ina famiglia e valeva savens sco chasti divin. En il 16avel e 17avel tschientaner datti adina dapli conflicts cun il luf, damai ch'ils purs tegnan adina dapli animals da nez. L'image dal luf nausch vegn anc rinforzà da ditgas e paraulas sco quella da la Chapitscha cotschna.

Conflicts cun lufs

En il 19avel tschientaner ha quest svilup manà a plirs conflicts: Il guaud era runcà per avair surfatscha cultivable e la selvaschina era reducida massivamain pervia d'ina chatscha nunlimitada (il capricorn ed il tschierv eran ragischads ora en Svizra). Ils lufs che vegnivan uss pli datiers als vitgs vegnivan sajettads – per part perfin per survegnir ina premia. L'ultim luf en l'Engiadina è vegnì sajettà l'onn 1821, quai tenor las reschertgas da la fundaziun KORA, la quala observa e documentescha a lunga vista il svilup dal luf en Svizra.

Emprima lescha da chatscha

L'onn 1875 relascha la Confederaziun per l'emprima giada ina lescha che regla tgenins animals ch'ins dastga sajettar e nua ch'i dat territoris da protecziun, scriva l'Uffizi federal per ambient. Grazia a questa lescha datti dapi lura puspè tschiervs, chamutschs e capricorns en Svizra.

Il luf è turnà l'onn 1995. L'emprim èn quai stads singuls lufs, per exemplu en il Vallais. L'onn 2012 datti l'emprim triep da lufs, e quai en la regiun dal Calanda, datiers da Cuira. Actualmain vivan en Svizra circa 80 lufs (stadi da la fin da l'onn 2019).

Adina dapli trieps en il Grischun

En il chantun Grischun è la populaziun da lufs creschida ferm dapi l'onn 2012. L'onn 2019 ha l'Uffizi chantunal da chatscha e pesca dumbrà 711 observaziuns da lufs e 17 lufs giuvens èn naschids.

La situaziun actuala en il Grischun sa preschenta suandantamain (stadi fin avust 2020):

- set trieps da lufs
- 35–40 lufs
- 170 animals da niz ch'en vegnids stgarpads da lufs
- 90 da quels animals èn vegnids stgarpads ord muntaneras protegidas

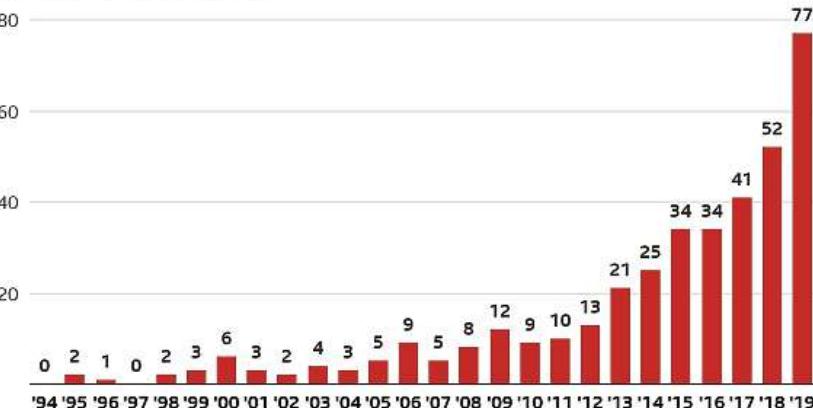
Ils trieps en Grischun

GRAFICA RTR

Ils trieps da lufs en il Grischun.

Dumber da lufs en Svizra

*dumber approximativ

Grafik: SRF / RTR • Quelle: Uffizi federal d'ambient BAFU

Il dumber da lufs en Svizra.

GRAFICA RTR

«La mesira ei pleina»

Biaras puras e biars purs dalla Surselva han lufs tochen las ureglas

DA HANS HUONDER/FMR

■ Las mascas entuorn bucca e nas han zuppentau il gliendisdis sera la mimica da biars participonts e participontas all'orientazion e discussiun davart il luf a Glion. Alla discussiun suan-dada a dus cuorts referats d'entrada ei il meini davart il luf lu tonaton staus claramein d'udir. «La mesira ei pleina – quei cheu fagein nus buca vinavon aschia», ha in pur puntuau. La sentupa-da dalla populaziun cun representants da differents uffecis ed instituziuns ei vegni-da arranschada dall'Uniu purila grischuna. Il motiv: La votaziun federala davart la lescha da catscha revidida. Il

«Ei dat buca ina megliera soluziun che quella lescha.»

Stefan Engler

stausch per quella revisiun ha il cusseglier dils stans grischun *Stefan Engler*, dau avon rodund sis onns: «La proposta ch'ei cheu sin meisa ei in compromiss politic. Ella tegn quen dallas circumstanzias semidadas fetg dapi la davosa revisiun avon 34 onns.» Il politicher cristiandemocrat puntuescha: «Igl ei buca ina lescha che lubescha semplamein da sittar. Aunc mai ei in animal vegnius extirpaus perquei ch'el ei vegnius regulaus.» La regulaziun dil luf ei lu era in dils puncts principals da quella revisiun, schegie ch'auters che pertuccan la protecziun dils animals e l'obligaziun d'ina catscha persistenta

vugnan buc alla cuorta. «Il mument vesel jeu buca ina megliera soluziun», di Engler, ed el puntuescha: «Sche nus fagein nuot, crescha la populaziun da lufs annu-

«Il luf ei buc in vegetari.»

Adrian Arquint

almein per 20 pertschien.» Il cau digl Ufeci da catscha e pesca dil cantun Grischun, *Adrian Arquint*, ha informau davart ils fatgs actuals: «Quest onn ha ei dau silmeins 27 cagneuls el Grischun, il diember total da lufs semova entuorn 50. Igl onn 2019 ein 127 animals da casa vegni scarpai dil luf, uonn essan nus gia tier 191. 94 da quels ein vegni scarpai malgrad protecziun.» Tenor Arquint cre-schan las populaziuns da lufs ellas tiaras vischinontas dalla Svizra vinavon: «El Grischun ei la Surselva il mument il center dils lufs.»

Il film dat da discutar

En in'emprema fasa dalla discussiun al podi ei la contribuziun da «Netz Natur» dalla gievvia sera alla televisiun SRF stada. Tenor il president dall'Uniu cantunala dils catschadurs da patenta dil Grischun, *Robert Brunold*, ei quella buca stada objectiva: «En quei film vegni buca detg tut davart il luf.» *Martin Kreiliger*, meinafatschenta dil Project uaul da muntogna, di en quei connex: «Protecziun dalla natira ed agricultura da mun-togna vegnan giugai ora in encounter l'auter.» *Beat Deplazes*, representant dil WWF, constatescha ch'ei seigi necessari

da star tiels fatgs: «Nus lein era informar meglier igl avegnir elllas scolas.» *Martin Renner*, meinafatschenta dall'Uniu purila grischuna, di: «La situaziun actuala resplenda l'emoziun reala tier las puras ed ils purs. Nus sestentein dapi onns da migliurar la situaziun, mo malgrad la protecziun caschuna il luf vinavon donns.» Ei detti gia differents signals da purs che seigien buca promts d'alpegjar lur animals igl avegnir. Ils cuots per l'al-pegiaziun seigien carschi considerabla-mein en connex culla preschientscha dil luf: «Tgei succeda lu cun quels territo-ris? Ei quei lu ecologicamein meglier?» Ei seigi paradox: «D'ina vart vegr fatg tuttas stentas per promover products agrars dalla regiun, da l'autra vart vegr la veta dils purs engreviada pli e pli.»

«Ils catschadurs ein trum-pai da WWF e Pro Natura.»

Robert Brunold

Da memia lufs en Surselva

Ton Adrian Arquint sco Martin Kreili-ger han lu constatau ella discussiun: «Ussa ha ei da memia lufs – surtut en Surselva.» La damonda che setschenta denton en quei connex ei, co la regula-ziun duei succeder. «Quei ei la damon-da cardinala. Ei drova entgins onns tochen che nus savein co il luf funcziuna», di Kreiliger. Brunold ei trumpaus dalla Pro Natura e dil WWF: «Ils catschadurs han purschiu maun ils davos onns per

bunas soluziuns ed ussa havein nus da vus negin sustegn. Vus mettis il tgiet sel-vadi ella crusch dil perspectiv da mira.» Deplazes che po esser sesentius sco d'es-ser ella tauna dil luf, manegia: «Nus es-san adina aviarts per discussiuns.» Per-tucont la protecziun dils animals vegr Engler allura sil punct: «Cura ch'in luf

«Nus tschintschein d'ina emozion reala dils purs.»

Martin Renner

scarpa e blessecha nuorsas e cauras, tschontscha negin da protecziun dils animals. Sch'ins vul regular lufs, lu bein.» Kreiliger constatescha che la catscha ei necessaria, mo ch'ils catschadurs persuls possien buca pli dar il damogn alla regu-laziun dalla selvaschina, surtut dallas tscharvas: «Igl uaul da muntogna pite-scha fetg.»

Ils purs ein unfis

Suenter la discussiun al podi han plirs purs lu priu posizion. Ils cuots per l'al-pegiaziun cun animals manedels seigien carschi considerabla-mein, mo quei inter-resseschi negin. La valeta dalla biodiver-sitat che vegni salvada cun pascular las alps vegni sutschazegiada. Sche quei mondi vinavon aschia, seigien nov da diesch alps buca pli cargadas igl avegnir. Veser animals tgirai igl entir onn ora, scarpai ni blessai grevamein, seigi pauc plascheivel. Quei mondi cul tschaffen, la mesira seigi pleina, aschia sappi quei bu-

«Nus essan aviarts per discussiuns.»

Beat Deplazes

ca ir vinavon. In pur ha puntuau: «Vus saveis buca da tgei che vus tschintscheis cheu davon. Ellas Alps franzosas dat ei 500 lufs e 7000 tgauns da protecziun, e tuttina ein 12 500 animals manedels vegni scarpai igl onn vargau. Singuls purs han entochen 35 tgauns da protecziun.» Pli baul hagien las organisaziuns per la protecziun dalla natira cumbattiu las seis en fuorma da reits, oz cusseglier el-las als purs da duvrar quellas encunter

«Ils dalla Bassa apprezie-schan la lavur che vegn prestada en muntogna.»

Martin Kreiliger

luhs. «Seturpegei – vus fageis empaglia l'entira regiun», ha in auter pur detg e la fin ei in ulterior participont alla discussi-un sedumandaus: «Daco stuein nus pro-teger igl uaul da muntogna, sche negin sa gleiti pli viver si cheu?» Quella damon-da ei restada nunrispundida.

➤ COMMENTARI SUTVART

Cun vesta silla tauna dil luf

DA HANS HUONDER/FMR

Las medias han survegniu in plaz special il gliendisdis sera ell'aula dalla casa da scola a Glion. Empau dapersei ed alzau ora: Ina caschun d'esser dalla partida, mo da tuttina buca (stuer) se-participar alla discussiun – quei ch'ei era schiglioc in principi dil schurnal-

nalissem.

Saver tedlar ed observar la discussiun cun ina sauna distanza e saver giudicar ob-jективamein la situazi-un. Igl ei buca grev da far in maletg da quella sera, ils votums ord il plenum ein stai clars. Co savess quei esser auter en Surselva, ina regiun cun gronda popu-laziun da lufs? Pli interessant fuss ei stau da veser cons che han giz-zau ils dents sut la masca «coro-nica» e che han murdiu silla lie-unga per impedir ina cuntraversa frontala. Mo quell'investa persu-nala ha ei buca duvrau, l'atmos-fera era pli che caztgada.

«Ils cedels da votar vegnan empleni ora en stiva e buca si d'alp sper nuorsas scarpadas.»

Jeu ughegel da constatar il suan-dont: Da totalmein rodund 110 presents ell'aula havess ei dau quella sera pauc dapli che tschun vuschs encunter la lescha da catscha. Ils adversaris dalla revisiun han buca saviu perschua-der. Mo quei vul aunc dir nuot. Ils cedels da votar vegnan empleni ora en stiva e buca si d'alp sper nuorsas scarpadas.

La realitat ei sin gronda distanza e quei sa midar la vesta. Buca denton quel-la dil schurnalist che sefatschenta dapi meins praticamein jamna per jam-na d'in tema ni l'auter che per-tucca il luf. Jeu vesel dad ina vart la biodiversitat ch'ins sa selubir en ina tiara beinstonta, mo jeu vegnel era confruntaus da l'autra vart di per di cullas pitgiras dils purs e pasturs che ston dismetter lurs animals scarpai ni deliberar ils blessai da lur dolurs.

Ils 27 da settember 2020 s'avi-schina, mo ils fastedis restan probabel – cun ni senza regulaziun.